

CEM ÜNLÜ İLTER

cemunluilter.weebly.com

2020

Rasyonalizm (Akılcılık) :

Rasyonalizme göre zorunlu kesin ve genel geçer bilgilere ancak akılla ulaşılır. O halde doğru bilginin kaynağı akıldır. Duyu organlarının verileri geçici ve doğruluğu kesin olmayan bilgilerdir ve bu verilere güvenilemez. Felsefe evreni ve insanı kavrarken aklı kullanarak doğru bilgilere ulaşabilir. Temsilcileri: Sokrates, Platon , Aristoteles, Farabi , Descartes Spinoza , Leibniz ,Hegel

Empirizm (Deneycilik) :

Doğru bilgiye duyu verileri ve deneyle ulaşılabilceğini savunan akımdır. İnsan aklında doğuştan bilgi olmadığını ve bilgiye dış dünyadan gelen deney verileri ile ulaşılabilceğini ileri sürer. Bilginin kaynağı deneydir. Empirizm deneye dayanan fiziği temel alır. Empirizmin ilk örnekleri ilkçağda Epiküros'ta görülür. Ona gör bütün bilgilerin ilk kaynağı duyudur. Temsilcileri: John Locke, David Hume

Sensüalizm (Duyumculuk):

beş duyu verisinin verilerini doğru kabul eden görüş. Empirizmi doğrudan duyu algısı olarak kabul eder. Duyu algılarının dışındaki bilgi kaynaklarını reddeden görüş zihnin soyutlama gücüyle elde ettiği kavramların bilgi olduğunu da reddeder.

Temsilcileri: George Berkeley , Condillac

Kritisizm (Eleştircilik) :

Kritisizm bilgi teorisine aklı inceleyerek yaklaşmaya çalışır. Bunun için de bilgiyi sağlamada aklın rolünü ve deneyin rolünü ayrı ayrı ele alarak rasyonalizmle empirizmi uzlaştırmak ister.

Temsilcisi: Immanuel KANT

Pozitivizm (Olguculuk) :

Pozitivizm de 19. yüzyıla damgasını vuran doğa bilimlerinden etkilenerek doğmuştur. Pozitivizm ancak duyu verilerine ve deneye dayanan olgusal dünyanın bilinebileceğini ve bu bilgiye bilim aracılığı ile ulaşılabilirliğini savunur.

Deneyle denetlenemeyen her türlü felsefi soru anlamsızdır. Bu yüzden olguların arkasında yatan nedenler değil olguların arasındaki ilişkilerin bilgisine ulaşmayı amaçlamak gerekir.

Temsilcisi: Auguste Comte

Konseptualizm (kavramcılık) :

Orta Çağın son dönemindeki fikir akımı. Tümellerin kendi başına varlıkları olmadığını, bunların düşünceyle ilgili varlıklar olarak yalnızca bilinç tasarımları olduğunu ileri süren öğretisi.

Kavram Realizmi

Kavramların insan zihninden bağımsız gerçek varlıklar olduğunu öne süren yaklaşımdır. Güzel insan, güzel çiçek, güzel kuş geçici varlıklar iken güzellik kalıcı gerçekliktir. Bu örnekteki kavram, güzellik, soyut, genel ve değişmez bir varlıktır. Demek ki asıl var olan şu ya da bu insan değil insan kavramıdır.

Nominalizm (adcılık) -1

Adcılık. Tümel kavramların yalnızca nesnelere adları olduğunu ileri süren görüştür. Bu görüşe göre asıl gerçek varlıkların tekil kavramlar "şu insan", "bu araba", "o köy" vb. olduğunu savunurlar.

Neopozitivizm (Analitik Felsefe) (Mantıkçı Empirizm):

Analitik felsefe felsefeye bilimlerin dilini analiz etmek işlevi yükler. Böylece felsefe düşünsel bir etkinlik alanı olmaktan çıkarılır yalnızca dil analizleri yapan bir alan haline getirilir. Felsefe bilimlerin dilini çözümleyecek onların kavram yapılarını araştıracaktır. Bunu yaparken de sembolik mantığı kullanacaktır.

Temsilcisi :

Wittgenstein , Carnap ve Reichenbach'dır.

Entüisyonizm (Sezgiçilik) :

Kesin ve değişmez bilgilere sezgi aracılığı ile ulaşılabileceğini savunan akım entüisyonizmdir.

Temsilcileri: Henri Bergson , Gazali

Pragmatizm (Faydacılık) :

Bilgiye fayda açısından yaklaşan pragmatizm bir yaşam felsefesidir. Amerika Birleşik Devletleri'nde doğan bu akım felsefi bir akım olmanın ötesinde geniş halk kitlelerinin yaşam biçimine dönüşmüştür. Temeli İlkçağ filozoflarından sofistlere kadar inen pragmatizm bilgiyi faydaya dayandırır. Pragmatizme göre ne ki faydalıdır o bilgidir ne ki bilgidir o faydalıdır.

Temsilcileri: William James , John Dewey

Fenomenoloji (öz-görüngübilim) :

Fenomenoloji pozitivizmin duyuusal verileri yani olguları ön plana çıkaran anlayışına karşı "genel objeler" in ruhsal (tinsel) olarak kavranabileceği anlayışını ortaya koyar. Görünenler (fenomenler) içinde bulunan "öz" doğru bilgidir ve bu "öz" ancak bilinçle kavranır.

Temsilcisi: Edmund Husserl

Sofizm (Kuşkuculuk):

Sofist felsefe İ.Ö. 5. yüzyılda doğa filozoflarına tepki olarak doğar. Sofistlere göre duyu verileri insanlara göre değiştiğinden kesin bilgilere ulaşmak olanaksızdır. Bu yüzden bilgi görelidir (relatiftir).

Temsilcisi: Protagoras , Gorgias

Septisizm (sistematik kuşkuculuk şüphecilik) :

Kuşkucu Pyrrhon (Piron) ve Timon verilen her yargının çelişği için de güçlü nedenler olduğunu söyleyerek hiçbir konuda kesin yargıya varılamayacağını ileri sürer.

Sensüalist Septisizm (Duyumcu kuşkuculuk):

Empricus'a göre doğru bilgi olanaksızdır. Çünkü; Aynı şeyler farklı insanlarda farklı etkiler yapar. Her insan duyu bakımından farklı yaratılmıştır. Algılar içinde bulunduğumuz duruma göre değişir.

Nihilizm (Hiççilik) :

Nihilizme göre hiçbir varlık gerçekten var değildir ve varlığı var olan olarak kabul eden görüşlere karşı çıkar. Ancak daha genel bakıldığında nihilizm hiçbir değer ve kural tanımayan bir görüştür ve toplumda düzeni sağlayan tüm otoriteleri reddeder. Nihilizm bu biçimiyle siyasal anlamda anarşizme temel oluşturur.

Temsilcileri: Nietzsche, Gorgias

İmmoralizm (Ahlak anlayışlarını reddetme):

Ahlakın dışlandığı bu felsefi anlayışın en önemli temsilcisi Friedrich Nietzsche'dir. Nietzsche kendi çağına kadarki ahlak anlayışlarını reddederken immoralisttir. Ancak "üst insanın" ahlakının egemen olması gerektiğini söylerken de moralisttir.

Taoizm (Hiççilik):

Nihilizmin bir başka biçimi de İlk Çağda Çin'de görülen taoizm'dir. Lao-Tse'nin kurduğu taoculuk gerçeğin tüm çeşitliliğine karşın "bir" (Tao) olduğunu ve bunun adının biçiminin maddesinin görüntüsünün olmadığını savunur. Aldatıcı olan dünya varlıktan yoksundur.

Realizm (Gerçekçilik) :

Varlık vardır anlayışı realizmdir. Realizm varlığın insan bilincinin dışında insan bilincinden bağımsız olarak var olduğunu savunur. Realizmle ilgili bir başka tartışma konusu da varlığın ne olduğu problemidir.

Oluşçuluk (Süreç Felsefesi):

Bu görüşün ilk temsilcisi İlk Çağ doğa filozoflarından Herakletios'tur. Herakleitos'a göre evrenin ana maddesi (arkhe) ateştir ve her şey ateşe dönüşecektir. Bu süreçte evrende her şey değişir. Değişimin temeli

karşıtların çatışmasından doğan uzlaşma oluştur. “Değişmeyen tek şey varsa o da değişimin kendisidir.” Herakletios değişimin düzenine logos (akıl) adını verir.

Temsilcileri: Bergson ve N. Whitehead

Düalizm (ikicilik):

Materyalizmle idealizm arasında bir uzlaşma çabasıdır. Descartes’a göre varlık madde ve ruh olmak üzere iki cevherden oluşur. Ruhun işlevi düşünmek maddenin işlevi uzayda yer kaplamaktır. Evrendeki nesne dünyasındaki varlıklar salt madde Tanrı ise salt ruhtur. İnsanda madde ve ruh bir aradadır.

Hedonizm (Hazcılık):

İnsanın haz duyduğu şeylerle mutlu olabileceğini savunur. Haz duyulan şeyler öznel olduğundan evrensel bir ahlak yasasından söz edilemez. Bu görüş ilkçağ düşünürlerinden Aristippos’a göre “iyi” nin ve “kötü” nün ölçütü hazdır. Haz veren şeyler “iyi” acı veren şeyler ise “kötü” dür. Epiküros’a göre ise insan acıdan kaçarak ve hazza yönelerek mutlu olur.

Egoizm (Bencillik):

İnsan eylemlerinin kökeninde “ben sevgisi” vardır. Ahlak ise insanın kendini koruma güdüsünün dışı vurulmasından başka bir şey değildir. Bu görüşü savunan T. Hobbes’a göre insanda hayvanlarda olduğu gibi “kendini sevme” ve “kendini koruma” içgüdüleri vardır. Dolayısı ile insan doğası gereği “bencil” dir. Bencil olan insan her şeyden önce kendi “çıkar” ını düşüneceğinden evrensel bir ahlak yasası yoktur.

Anarşizm (Baştanımazcılık):

Toplumsal yaşamı düzenleyen tüm kurum ve kuralları reddeden anarşizm doğal olarak ahlak kurallarının egemenliğini de reddeder. Bireysel iradenin her şeyin üstünde olduğunu savunulur.

Temsilcileri: Proudhon ve Stirner

Egzistansiyalizm (Varoluşçuluk):

insanın yaşamını kendisinin kurması açısından özgür olduğunu savunur. Kierkegaard , Heidegger , Jaspers ve Sartre’a göre insan kendi varoluşunu kendisi yaratır. Bir bıçak önce zihinde tasarlanır sonra yapılır. Bıçak için özgür seçim yoktur. Sadece insan değerlerini kendisi yaratır ve özgür iradesi ile yolunu seçer. O halde insanın “varlık” ı “öz” ünden önce gelir. İnsan ahlaki olarak “varlık” ı “öz” ünden önce gelir. İnsan ahlaki olarak “iyi”

ve “kötü” nün ölçütünü topluma göre değil kendi öz iradesi ile belirlemelidir. Bu nedenle evrensel bir ahlak yarasından söz edilemez.

Teizm (Tanrıçılık):

Evreni ve insanı yaratan öncesiz ve sonsuz bir Tanrı'nın varlığını kabul edip Tanrı'nın aynı zamanda dünya ile sürekli ilişki içinde olduğunu kabul eden görüş Teizm'dir. Teizme göre Tanrı dünya ile ilişkisini dinler aracılığı ile kurar. Bu görüşte olanlar Tanrı'nın varlığını açıklamak üzere şu kanıtları ileri sürerler

Deizm (Yaratıcılık):

Deizm Tanrı'nın evreni kendi yasalarına göre işleyen bir düzen olarak yarattığını savunur. Ancak yaratan ve düzeni kuran Tanrı'nın evreni kendi başına bıraktığını kabul eder. Bu yüzden deizm dinsel dogma ve ilkelerin varlığını kabul etmez. Deizm'e göre Tanrı'nın vahiy mucize gibi kanıtlara gereksinimi yoktur.

Panteizm (Tüm tanrıçılık) :

Panteizm Tanrı ve evreni bir gören özdeş gören anlayıştır. Bu görüş Tanrı'yı doğanın dışında düşünmez. Temsilcisi : Spinoza

Politeizm (Çoktanrıçılık):

Tanrının birden fazla olduğunu savunan inanış eski yunan inanışında olduğu gibi.

Monotezim (Tektanrıçılık):

bir yaratıcı olduğunu kabul eden inanış sistemidir müslümanlık hristiyanlık yahudilik gibi.

Ateizmdir (Tanrı tanımazlık):

Ateizm tanrı'nın varlığını reddederek evreni evrene dayanarak açıklamaya çalışır. Bu nedenle ateizmi savunan düşünürler genelde materyalisttir. Ateizm tanrı'nın varlığını şu nedenlerle reddeder

Agnostisizm (Bilinemezlik):

Tanrı'nın var olup - olmadığının bilinemeyeceğini savunan görüştür. Örneğin sofist düşünürlerden Protagoras “Tanrılar üzerine bilgi edinmekte çaresizim; ne var oldukları ne de olmadıkları ne de ne şekilde oldukları

üzerine ..." Agnostisizm adını ilk kullanan Thomas Huxley'e göre duyularımızla kavrayamadığımız şeyler konusunda kesin bir şey söyleyemeyiz. Tanrı da duyularla kavranamadığı için var olup-olmadığını söylenemez.

Stoacılık (Kadercilik):

Dünya bir amaca göre düzenlenmiş sistemdir. Varlıklarda bu sistemde ahenkli bir bütündür. Bu bütünün bir parçası olan insan bütünün amacına uygun davranmalıdır. İnsanın amacı olan mutluluk Mutluluk erdemdir. Erdem doğaya uygun yaşamaktır. Hepsi insan iradesinin Tanrı iradesine uygun düşmesinden ileri gelir. İnsan kendini dünyanın gidişinden kendini ayıramayacağına göre yapılacak iş dünyanın gidişini olduğu gibi benimsemektir. Bu nedenle insan gereksiz sıkıntı ve tasalardan uzaklaşmalıdır.

Temsilcileri: Epiktetos ve Kıbrıslı Zenon

Hümanizm (İnsancılık):

Rönesans'ın işlediği ilk konu insandır İnsanı arayan insanın özü ile bu dünyadaki yerini sorgulayan çalışmalara denir.

Neoplatonizm (Yeni Eflatunculuk):

Aristocu skolastiğe karşı Platon sevilmiştir.

Platon akademisi kurulmuştur. Platon'un güzeli baş idea arasına alması Rönesans felsefesinin platonu benimsemesine sebep olmuştur. Ayrıca platonun mistik yapısı da Rönesans 'ın din yapısına uygundu. Bu sebepler Platonizmi doğurmuştur.

Patristik Felsefe (Kilise babaları felsefesi):

Hristiyanlık dinine antik felsefe ile şekil verme görüşlerinin ilkidir. Kilise babalarının felsefesidir. Hristiyan öğretilerinin temellendirilmesine çalışmışlardır.

2-6.yy larda yaşamışlardır. Kilise babaları aynı zamanda din adamıdır.

Temsilcisi: Augustinus

Skolastisizm (Kilise okulları felsefesi):

Patristik felsefenin sistematik halidir. Skolastik felsefede Aristoteles felsefesinin ağırlığı vardır. Skolastik felsefe okul felsefesidir. Din adamı yetiştiren manastır ve katedraller de geliştiği için schola felsefesi ortaya çıkmıştır. Bu dönem felsefeyi dinin doğrularına uygulayıp inanç konularını kavranılır kılmayı amaçlar. Skolastik kiliseye bağlılık ve her türlü eleştiriye kapalıdır. (dogmatizm)

Temsilcileri: Aquinalı Thomas Anselmus Ockhamlı William

Nominalizm (Adcılık) -2

Skolastiğin önceki dönemlerinde belirlenen idealaların zihnin ürünü olan ad'tan ibaret olduğunu savunan görüştür. Kurucusu Ockhamlı William'dır. Felsefe ile bilimlerin dinden bağımsızlığına yol açmıştır. Rönesans felsefesine zemin hazırlamıştır.

Voluntarizm (İstenççilik):

İradenin aklı karşısındaki üstünlüğünü ileri süren görüştür. Duns Scotus'a göre insanı bilgiye ***üren iradesidir. İnsanın kilise karşısında özgür olmasına yol açmıştır. Rönesans felsefesine zemin hazırlamıştır.

İşrakizm (Işıkcılık):

İslam felsefesinin eski doğu din ve felsefesinden etkilenmesiyle oluşmuştur.

Mistik bir yapısı vardır. Yeni eflatunculuktan etkilenilmiştir. Akla karşıdır. Kurucusu Sühreverdi' dir. İşrak aydınlanma manasındadır. İşrak insanın içine doğan ışık (sezgidir) Doğruya akıl sezgi ve benliğin arınması ile ulaşılır.

Meşşaiye (Yürüyenler):

İslam düşüncesi ve Aristo felsefesini uzlaştırmaya çalışmışlardır. Aristoteles felsefesini kendilerine rehber edinmişlerdir. Akıl ile İslam inançlarını açıklamaya çalışmışlardır. En önemli temsilcileri Farabi İbn-i Sina ve İbn-i Rüşd'tür. Aristoteles'in izinde yürüdükleri için bu felsefeye Meşşai (yürüyen) felsefesi denir.

Materyalizm (Maddecilik):

Varlığın insan zihninden bağımsız olarak var olduğunu kabul ederler ve maddi cinsten bir şeyt olduğunu savunurlar. Materyalizm çatısı altında toplanırlar. Materyalizme göre gerçekten var olan "madde"dir. Demokritos Hobbes Lametrie Marx

İdealizm (Fikircilik):

Varlığın ilk ve en önemli ögesinin idea olduğunu öne felsefi öğretiyi idealizm denir. Varlığı idea kabul eden filozoflardan Platon Aristoteles Farabi ve Hegel'dir.

Kartezyenler (Descartesciler):

Descartes'in öğrencilerine denir aklı ön plana çıkarmışlardır.

Monizm (Bircilik):

Beden ve ruh gibi iki cevher değil bir cevher var diyen görüş

Spiritüalizm (Ruhçuluk):

Var olanların özü ruhtur diyen görüş.

Romantizm (duygusalcılık):

Kant'ın insan zihni ve ruhunda kabul ettiği her şeyin dış dünyada da var olduğunu kabul edenlere denir. A.de Musset

Relativizm (Görecelilik):

her şeyin kişiden kişiye değiştiğini mutlak ve değişmez olamayacağını savunan görüş.

Metafizik (Fizikötesi):

Duyusal olanın üstünde olanı araştıran ve ruh cin peri vs varlıklarla uğraşan daldır.

Mistisizm (Gizemcilik):

Doğaüstü güçlerin var olduğu ve bunlarla ilişki kurulabileceği temelini savunan görüş.

Paradigma (Görüş açısı):

olguları açıklamaya yönelik kanılar inançlar ve değer yargılarından oluşmuş bir çerçevedir. Bilim adamının dış dünyaya bakışını belirleyen bir kuramdır.